ՓՈՒՆՋ

ԹԻՒ 1234 — ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ — 1877 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ԱԶԳԱՅԻՆ

Պատրիարքարանէն մինչև ցայսօր քաղաքային զինուորագրութեան համար պատասխան տրուած չէ Բ. Դրան։ Գաւառներէն ալ բազմաթիւ հեռագրեր ու նամակներ եկած են Ս. Պատրիարք Հօր՝ և հրահանգի կոպասեն։ Կիւրակէ օրը դումարեալ եկեղեցական Համագումար ժողովոյ վճիռն երէկ գրով հաղորդուեցաւ Ս. Պատրիարք Հօր։ Եկեղեցական Հարք, նոյն օրը յետ բաւական խորհրդակցութեան, վճռեր են թէ ոչ-մահմետականաց զինուորագրութեան համար կայսերական կառավարութեան ըրած հրամանը շնորհակալութեան արժանի է, բայց տարաժամէ, կամ ուրիշ բառերով՝ ներկայ ժամանակիս մէջ սկսիլն պատշաճ չէ։

Ս. Պատրիարք Հայրը քաղաքական և կրօնական ժողովոց պիտի հաղորդէ այս վճիռն, այսօր կամ վաղը յատկապէս հրաւիրելով։ Իսկ քաղաքական ժողովն՝ որ Համագումար ժողովին ներկայ գլխաւորը է, սոյն վճիռն անդամ մը ազգային ընդհանուր ժողովոյ ուշադրութեան ալ մատուցանելէն յետոյ գործելու տրամադիր է։

Ի՛նչ որ է. պատասխանը փութացնել անհրաժեշտ է։ Կըսեմք թէ յունաց Պատրիարքարանն և այլք արդէն պատասխանած են։ Կարծեմք, անօգուտ չըլլար՝ անգամ մ՚ալ անոնց ընթացքը աչքէ անցունել։ Եւ կենդրեմք, որ քաղաքական ժողովն բարեհաճի զգուշանալ ըստ ամենայնի՝ այսպիսի դառն ժամանակի մէջ եկեղեցականաց ու աշխարհականաց իրաւասութեան պառակտիչ խնդրոց տեղի տալէ։ Ազգային ժողովոյ որոշումն յայտնի է. գոհութեամբ ընդունած է զինուորագրութեան սկզբունքը. բայց որոշած է որ Ս. Պատրիարք Հայրը քաղաքական ու կրօնական ժողովոց, և ի պահանջել հարկին՝ Համագումար ժողովոյ խորհրդակցութեամբ գործէ։ Ըստ մեզ, վերստին Ազգ. ժողովին դիմելու հարկ չկայ. անշուշտ հարկը պահանջած է որ Համագումար ժողովը գումարուելու է։ Այժմ վարչութեան կը մնայ՝ համոզել կամ համոզուիլ։

Գաւառներէն վերջին քանի մ՚աւուրց մէջ մեր ընդունած հրատարակելի երկու նամակներ՝ զարմանալի զուգադիպութեամբ մը վանական հաստատութեանց վրայ տեղեկութիւններ կհաղորդեն մեզ։ Մէկը Սսոյ վանքին վիճակագրութիւնը կընէ. աղետալի՝ վիճակագրութիւն մը՝ զոր չէ կարելի անթաց աչօք ընթեռնուլ և զոր պիտի հրատարակեմք առաջիկայ առթիւ։ Իսկ միւսը Մարզուանի վանքին վրայ կգրէ, և բաւական մխիթարական է և յուսատու։ Մարզուանու Զարխափան Ս. Աստուածածնայ վանքը՝ որ միաբանութիւն չունենալով՝ ըստ հաճոյս կը կառավարուէր, և նորա հասոյթք ու արդիւնք անծանօթ մնալով՝ դպրոց մը ունեցած չէր ըստ հիմնադիր նախնեաց նպատակին, մինչդեռ ունենալու կարողութիւն և միջոց ունէր, – մեծ ուրախութեամբ կիմանամք, որ այս վանքն այս օրերս իւր անկարգ ու ցաւալի վիճակէն ի լաւ անդր կը վերածի շնորհիւ միաբանութեան մը, զոր նոր ի նորոյ կազմած է դեր. Տ. Եղեսեան Ս. Արքեպիսկոպոսն, վարդապետական աստիճան տալով Մամբրէ Բղնունի և Մուշեղ Հայկունի երկու ուսեալ և բանիբուն երիտասարդաց, որոնք ուխտեր են առաջի Աստուծոյ և ժողովրդեան՝ սրտի մտօք և անձնուիրաբար ծառայել յօգուտ և ի պայծառութիւն վանուցն։ Աւասիկ այս երկու նորապակ հայրերն միանալով արդէն վանքին մէջ դտնուող Պէննօհանեան արժ. Տ. Յովհաննէս վարդապետի, Թէվիկեան Յակոբ սարկաւագի և Սինապլեան Յակոբ դպրի հետ, միաբանական ուխտ մը կկազմեն, և իրենց նախընթաց բարքն ու վարքն և մշակեալ միտքն վստահութիւն և յոյս կուտան թէ յիշեալ բարձի թողի վանքը քիչ ժամանակէն յառաջադէմ և օգտակար պիտի հանդիսանայ։ Այս յուսով և վստահութեամբ կշնորհաւորեմք զամենքը, խնդրելով Ամասիոյ և Մարզուանու պատուարժան վիճակայիններէն, որ սիրով աջակցին սոյն Միաբանութեան, խնդրելով միանգամայն ամեն. Ս. Պատրիարք Հօրէն և վանական պատուարժան խորհրդէն, որ բարեհաճին քաջալերել սոյն Միաբանութիւնը՝ իրենց ուխտն ու պարտիքն անթերի կատարելու համար։ Տարակոյս չունիմք, թէ Ս. Պատրիարքն ու վանական խորհուրդն մեծապէս պիտի հրճուին՝ իմանալով Մարզուանու վանուց այս նորոգ կազմակերպութիւնը, քանի որ առաջի աչաց են հարիւրաւոր վանօրէից անկերպարան, լքեալ ու ապարդիւն վիճակը, և նոցա բարեկարգութեան համար մինչև ցարդ եղած ամեն ջանք դժբաղդաբար ապարդիւն մնացած են, և շատերուն մէջ եսականութիւնն ու տգիտութիւնը բբռնակալած են։

—

Երզնկայի առաջնորդ ընտրուեր է Կիւրոյեան արժ. Տ. Խորէն Ծ. վարդապետ, տեղւոյն դաւառական ժողովէն։ Անցեալները Բերայի քարոզիչ արժ. Տ. Ներսէս վարդապետ ալ ընտրուեցաւ, բայց հրաժարեցաւ։ Կյուսամք, թէ արժ. Տ. Կիւրոյեան ընդունելով կիսուեթայ Երզընկա, ուր յառաջադիմութեան համար կարմ և պատրաստ ժողովուրդ մը պիտի գտնէ, և պիտի կրնայ նոցա աջակցութեամբ պսակել իւր բարի բաղձանքները։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Տեղական բազմաբեղուեան մասուն, և մասնաւորապէս տաճիկ լրագրաց մեծագոյն մասն՝ երէկ իրենց թերթերուն առաջին երեսները ինչան սգոյ սեւագծելով՝ մեծաւ տխրութեամբ հրատարակած էին Բլէվնայէն ռուսաց գերի եղող Ղազի Օսման փաշայի մեռած ըլլալը, երկար ներբողներ գրելով, և ծանուցանելով թէ Անգղիոյ միջնորդութեամբ մայրաքաղաքս պիտի փոխադրուի մարմինը, և ըստ որոշման օսմանեան խորհրդարանին՝ կա՛մ մեծայիշատակ Սուլթան Մահմուտի, և կա՛մ մեծանուն Քէօփրիւլի Վէզիրի դամբարանին մէջ պիտի ամփոփուի մեծահանդէս շքով, և դամբարանին մէջ դրուելով հունգարացւոց կողմանէ ընծայեալ թաղը։ Գալով մահուան պարագաներուն՝ մէկը գրած էր թէ Զիշթովի կամուրջէն անցած ատենը մեռեր է. ուրիշ մը ըսած էր թէ Պուքրէշի երկաթուղւոյն վրայ վախճաներ է սրունքին վիրաց ծանրութենէն. դրող ալ կար թէ Պուքրէշ մբտած ատենը կնքեր է մահկանացուն՝ գերութիւնն անպատուութիւն համարելով իրեն։

Այս ամեն հրատարակութեանց վրայ հաղիւ քանի մը ժամեր անցած էին, երէկ երեկոյեան դէմ զինուորական պաշտօնատունէն յաւելուած մը տեսնուեցաւ, և իմացուեցաւ թէ Բ. Դուռն այլ և այլ կողմեր հեռագրելով ստուգեր է որ Օսման փաշայի մահուան լուրն անհիմն է, և թէ՝ Նորին վսեմութիւնը ողջ առողջ է։

Բլէվնայի գրաւմանէն յետոյ, ռուսաց Կայսրը ու Նիքոլա արշիդուքսը Բլէվնա գիւղաքաղաքը գալով՝ կառավարական պաշտօնատան մէջ բնակեր, և Օսման փաշան ալ հոն բերել տուեր են, ուր կը գտնուի մինչև ցարդ։

Պատերազմական ծանր անցքերէ յետոյ սովորական եղած եւրոպական միջնորդութեան կամ հաշտութեան բանակցութեան ղրոյցներն՝ դարձեալ երևան ելան Բլէվնայի ծանրակշիռ անցքէն ետքն ալ։ Այժմ դարձեալ կատատանիմք այդ տեսակ զանազան լուրերու և տեղեկութեանց մէջ։– Հաշտութիւնը ուղղակի երկու պատերազմող տէրութեանց մէջ պիտի կնքուի. – Բ. Դուռը հաշտութեան բանակցութիւն կընդունի, Օսմանեան տէրութեան անկախութիւնն ու ամբողջութիւնը հիմն ունենալով և 1856 ի դաշնադրութեան յենլով. – Ռուսիա՝

Հէրսէքի և Պուլղարիոյ ինքնօրինութիւնը, Սերվիոյ և Ռումանիոյ անկախութիւնը ու սահմանաց ընդարձակութիւնը, և Գարատաղի ընդլայնումը, ինչպէս նաև Պաթումի կամ Հայաստանի մէկ մասին դրաւումն մինչև ցհատուցումն պատերազմական հարկին, – և Պոլսոյ կրկին նեղուցներուն ազատ երթևեկութիւնը կը պահանջէ, – Գերմանիա և Աւստրիա և մինչև իսկ Անգղիա երկու տէրութեանց մէջ ուղղակի հաշտութիւն կնքուելուն կհաւանին, – կառավարութեանց մէջ հաշտութեան համար բանակցութիւն կըլլայ, և մայրաքաղաքիս դեսպանք ալ այս նպատակաւ յաճախ կխորհրդակցին։ –Աւասիկ այս օրինակ բաղմադիմի լուրեր թափելով՝ միտքերը կշփոթեն, և դժուարին կըլլայ որոշ եզրակացութիւն մը արտադրել։ Մե՛ծ վիհ կայ՝ Պոլսոյ և Բեդրսպուրգի համար նշանակեալ հաշտական պայմանաց մէջ, եթէ ստոյգ են, և տակաւին շատ հեռի կհամարուի բաղձացեալ հաշտութիւնը, և տակաւին դժբաղդաբար պիտի շարունակէ ներկայ մարդախոշոշ ու աւերիչ պատերազմը իւր համայնասփիւռ աղետներովն։

Թնդանօթարանի վերատեսուչ վսեմ. Մահմուտ փաշա, յատուկ յանձնաժողովոյ մը հետ, երկուշաբթի օրը յատուկ շոքեկառքով Լոիրնէ գնաց՝ յայնկոյս և յայսկոյս գտնուած զօրութիւններն ու ամրութիւնները աչքէ անցուցանելու, և դիմադրութեան նորանոր միջոցներ հայթայթելու պաշտօնով։

Մայրաքաղաքիս սերվիական դրօշակատարը մեկնեցաւ՝ Բ. Դրան վերջնագիր մը տալով, յորում ծանուցուած է եղեր թէ Բ. Դուռը ընդհանուր ներման համար բրած դաշինքը կատարած չէ, և Սերվիոյ մէջ խռովութիւն յարուցանելու փորձ փորձուած է։

Սերվիացիք Նիշի կողմէն արդէն սահմանն անցեր են, և երկու կողմանց պահանորդաց մէջ փոքրիկ կռիւ մ'ըլլալով՝ 10 սերվիացի մեռեր, և միայն մէկ օսմանցի մեռեր, ու մէկ մ'ալ վիրաւորուեր է։ Իւրքիւպի կողմէն ալ սերվիացւոց յառաջապահք տեսնուեր են, սակայն դեռ սահմանը չեն անցեր։

— Ի պաշտօնէ կծանուցուի, թէ հացադործներէն զատ, ամեն ոք ազատ է հաց չինել և ծախել՝ որոշեալ գինէն տասը փարա վար և ամբողջ օխայ ըլլալու պայմաններով։

— Թարապլուսը – Ղարպի կուսակալ կարգեցաւ՝ Պայազիտի նախորդ կառավարիչ Ալի Քէմալի փաշա։

— Օգոստ. Սուլթանը դարձեալ կանչելով Օսման փաշայի որդիքը, մխիթարեր խրախուսեր, իրեն յատուկ ոչխարներէն մէկ քանին անոնց բնակարանը ղրկեր և ծանր հանդերձներ նուիրեր է։

— Օրխանիյէի նախորդ հրամանատար Մէհմէտ Ալի փաշա երկու օր յառաջ մայրաքաղաքս հասաւ։

— Շաբաթ երեկոյ մայրաքաղաքս բերուած ռուս գերեաց մեծերէն գընդապետ մը և այլ չորս սպայք երկուշաբթի օգոստ. Սուլթանէն յարգանօք ընդունուեցան, և 165 հասարակ կարգի գերեաց ալ երկերկու հարիւրնոց թղթադրամ պարգև տրուեցաւ։

— Պրուսայի կուսակալութեան հրաման գացեր է՝ Գարահիսարի և Քէօթահիոյ մէջ գտնուած արմատիքն Պոլիս ղրկելու համար։

— Բեդրսպուրգի հելլենական դեսպանը Աթէնք ուղևորեր է՝ Ռուսիոյ կողմանէ հաղորդելիք բաներ ունենալով։

— Պալթիկի ռուսական նաւատորմիղին մէկ մասը Միջերկրական ծովը ղրկուեր է եղեր։

— Ռուսիոյ զինուորական գործոց նախարարը՝ որ բանակը կը գտնուէր, Բեդրբսպուրգ կդառնայ եղեր, Ռուսիոյ բոլոր զօրութիւնը սպառազինելու համար։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Լոնտրա. 15 դեկտ։ — Մօրնինկ-Բոսթ լրագիրը կտարակուսի՝ այս միջոցին միջնորդութեան մը կարելի ըլլալուն վրայ։ Միւնոյն լրագիրն կգրէ, թէ Անգղիա պիտի հարկադրի աղդու միջոցներ ի գործ դնել, եթէ Ռուսիա յամառ մնայ իւր սանձարձակ և խուժադուժ ընթացից մէջ։

Թագուհին տեսնուեցաւ գլխաւոր նախարար լորտ Պիքոնսֆիլտի հետ։

Լրագիրք կառավարութենէն կպահանջեն միջամտել։ Կարնոյ անգղիական հիւպատոսը կանչուեցաւ։ Թայմըզ և այլ լրագիրք կգրեն, թէ խել մը պուլղարաց վատութիւնը Բլէնկայի անձնատուութեան պատճառ եղաւ։ Շատ տեղեր հասարակաց միտքերն յուզեալ են Սերվիոյ ապօրինաւորութեան դէմ։

Հռովմ. 16 դեկտ։ — Նախարարք հրաժարեցան, և Պ. Տէքրէթիսի յանձնուեցաւ՝ նոր նախարարաց ընտրութիւնը։ Օսմանեան նորընտիր դեսպանն այսօր իւր պաշտօնագիրը Թագաւորին մատոյց։

Բէշթ. 15 դեկտ։ — Ազգային ժողովոյն մէջ Պ. Հէլֆի երեսփոխանը ուզեց իմանալ, թէ Հունգարիոյ կառավարութիւնը Սերվիոյ վերբստին ոտք ելնելուն դէմ ո՛ր և է միջոց ի գործ պիտի դնէ՞։

16 դեկտ։ — Այսօր մեծ գումարում մ'եղաւ ի ներկայութեան 8000 անձանց։ Որոշուեցաւ, որ կառավարութիւնը ըստ ամենայնի դիմադրէ՝ Ռուսիոյ երկրակալական ձկտմանց։

Այս որոշումն գլխաւոր նախարարին հաղորդելու համար պատմագամաւորութիւն մը դնաց։ բայց բազմութեամբ ըլլալուն պատճառաւ նախարարին կողմանէ չընդունուեցաւ, և բազմութիւնը ոստիկանութեան միջոցաւ ցրուեցաւ։

17 դեկտ։—Երէկեան ժողովրդային մեծ գումարման վրայ, այսօր ազգային ժողովոյն մէջ բացատրութիւն ուղուեցաւ նախարարութենէն, և գլխաւոր նախարարն պատասխանեց թէ՝ երէկուան ցոյցը Ռուսիոյ դէմ էր, թէ՝ այդ ցոյցերը չեն կրնար յեղաշրջել կառավարութեան ընթացքը, և թէ՝ այդ ցոյցերուն առաջնորդաց համար ազդու միջոցներ ի գործ պիտի դրուին։

Պրիւքսէլ. 15 դեկտ։ — Ռուսիոյ բերանն եղող նօռ լրագիրը կըսէ, թէ Բ. Դրան առաջարկած հիմանց վրայ հաշտութեան բանակցութիւնը կարելի չէ, և թէ մօտերս պիտի հաստատուի որ կառավարութեանց մէջ անհամաձայնութիւն չկայ, ինչպէս կկարծէ Բ. Դուռը։

Վիէննա. 15 դեկտ։ — Կըսուի, թէ Ռուսիա եւրոպական կառավարութիւններէն իմանալ ուզեր է՝ հաշտութեան համար ունեցած դիտաւորութիւններն, և թէ՝ Ռուսիոյ պահանջմունք չափաւոր պիտի ըլլան։

17 դեկ։—Այսօր հոս հասաւ Ռուսիոյ քաղաքական պաշտօնակալն, որում կսպասուէր քանի մ'օրէ հետէ։

16 դեկտ։ — Եւրոպական կառավարութիւնք դեռ յայտնած չեն՝ միջնորդութեան համար իրենց ի՛նչ դիտաւորութիւն ունենալն։

Բակուզա. 16 դեկտ. — Լուր կայ, թէ Պարի պահապան զօրքը մերժելով գարատաղցւոց կողմանէ առաջարկեալ անձնատուութիւնը, յայտներ են թէ Աւստրիոյ անձնատուր պիտի ըլլան։

Փարիզ. 17 դեկտ։ —Նախորդ նախարարութեան կողմանէ կարգեալ գաւառապետք պաշտօնանկ եղան։ Լուր կայ, թէ Պ. Կամպէթթա Իտալիա պիտի երթայ։

Եւրոպական լրագիրներէն՝

Զէմլին. 8 դեկտ։ — Նիքոլա արշիդուքսն, Սերվիոյ պատերազմական յատակագիծն հեռագրով հարցունել և իմանալէն յետոյ, հրամայեր է որ Սերվիոյ կողմը գտնուող ռուսական զօրքը սերվաց հետ միանալով գործեն։

Պուքրէշ. 7 դեկտ։ — Ազգային ժողովն և ծերակոյտն համոզուելով, թէ իշխանութիւնը հարկադրեր է Դանուբէն անցունել զօրքը, երկրին անկախութեան և ուրիշ իրաւանց պաշտպանութեան համար, շնորհակալութեան ուղերձ մը ղրկեր, և միանդամայն յանձնարարեր է, որ զէնքը չթողու մինչև որ իր նպատակին չհասնի։

Լոնտրա. 10 դեկտ։ — Կարսէն առ Տէյլի-Նիուզ ուղղեալ հեռագրի մը նայելով՝ երկու շաբաթ պիտի յետաձգուի Կարնոյ վրայ ըլլալիք շարժումն, և պաշարումն կատարեալ չպիտի ըլլայ՝ ձմրան սաստկութեան պատճառաւ։ Ռուսաց 40րդ զօրաբաժինը Տրապիզոնի ճամբան երթալով՝ հաղորդակցութիւնը պիտի կտրէ։ Մէլիքօֆ և Հայման զօրավարք դեռ Հասան-գալէ են։ Տ. Ղուկասօֆ Կարս հասաւ։ Միքայէլ արշիդուքսն Տփխիս գնաց։

Պուքրէշ. 12 դեկտ, — Բլէնկայի մէջ ռուսաց գերի եղող օսմանեան զօրքը 40 հաղար հոգի է, բաց ի 20 հաղար վիրաւորներէ։

Զիշթով. 13 դեկտ։ — 40 վաշտ հեռեւակ և 60 թնդանօթ հեծելազօրաց և 7 փաշա գերի ինկան Բլէնկայի մէջ։ Կայսրը մօտերս Բեդրսպուրգ կուղեւորի։

Պէրլին. 11 դեկտ։ — Վիէննայէն հեռագրեր են Գալիցիոյ լրագրոյն, թէ Ռուսիա զինադադարի պիտի հաճի, եթէ օսմանցիք պարպեն Սիլիսթրէն, Վիտինն ու Բուսճուգը։

ԺԱՆՏԱԽՏ ԱՐՁԱՌՈՑ ԵՒ ՈՉԽԱՐԱՑ

Անասնոց ժանտախտը՝ որ հիմայ ալ Աւստրիոյ մէջ տիրած է, զարհուրելի հիւանդութիւն մ'է։ Շատ օգտակար կըլլայ, որ այս ախտին դէմ պէտք եղած միջոցներն ու դարմանները նշանակեմք։ Ժանտախտը՝ տենդային և տարափոխիկ հիւանդութիւն մ'է, որ առաջին անգամ արջառոց վրայ կտեսնուի, և անոնցմէ ոչխարաց և այծերու կրնայ տարափոխիլ։ Կենդանի մը՝ միայն անգամ մը ժանտախտէ կբռնուի։ Ժանտախտը Ռուսիոյ տափաստաններուն (1) և Ասիոյ խորերուն

(1) Ռուսիոյ տափաստաններն՝ ընդարձակ և բերրի դաշտեր են, ուր կարածուին շատ հոտեր։ Այն դաշտերը Բարբաթեան լերանց շղթայներուն ստորոտէն մինչև Ուրալ լեռները կը տարածուին, հարաւէն Սեաւ ծովով, Ազովու ծովով, Կովկաս և Կասպից ծովերով, արեւմուտքէն Լեհաստանով, և Պալթիկեան գաւառաց մէկ մասով, արևելքէն Ուրալեան շղթայներով, հիւսիսէն Տոն գետով սահմանաւորեալ են։ Ուրալ լեռներէն անդին Սիպերիոյ և Թաթարստանի տափաստանները կը գտնուին, որ մինչև Զինաստան կերկնան։ Սա ալ չմոռնանք ըսելու, որ այս դաշտերուն մէջ ծառ չկայ։

յատկացեալ հիւանդութիւն մ'է, որ իւր արմատները տարափոխութեամբ հեռաւոր տեղեր կը հասցնէ։ Ասկէ կհետևի, որ Եւրոպիոյ մէջ տեսնուած արջառոց ժանտախտը Ռուսիայէն և Ասիայէն տարափոխութեամբ հոն կանցնի։ Սոյն համաճարակ և զարհուրելի հիւանդութիւնը ի վաղուց հետէ իւր ըրած բիւրաւոր զօհերէն գիտցուած ու ճանչցուած է։ Դեռ 1865 թուականին, Անդղիոյ և Հոլանտայի մէջ ըրած կոտորածն շուտով չպիտի մոռցուի։ Արդէն շատ անգամ ալ Տաճկաստանի Եւրոպիոյ և Ասիոյ մէջ սոյն հիւանդութեան անմոռանալի հետևանքն կը յիշեն ընթերցողք, որ շատերուն հօտերն ոչնչացուցած, և ագարակներն ամայի թողած է։

Կենդանեաց ողջ եղած ատեն, ժանտախտին ընծայած նշաններով սոյն հիւանդութիւնը որոշել շատ անգամ դժուար է. նամանաւանդ եթէ հիւանդութիւնը դեռ իւր սկզբան մէջ գտնըուի, և եթէ դեռ իւր գոյութիւնը տարակուսելի ըլլայ։ Ասկէ կհետևի որ ժանտախտը կենդանեաց վրայ որոշել դըժուար և գրեթէ անկարելի ըլլալուն՝ միշտ սխալման մէջ կգտնուի մարդ. բայց եթէ հիւանդութիւնը շատ ժամանակէ հետէ գտնուած ըլլայ, իւր ընթացից պատճառ այնպիսի նշաններ յառաջ կուգան, որ սխալանաց տեղի չեն տար։

Ժանտախտին ի՛նչպէս և ո՛ւրկէ պատճառիլը դեռ գիտցուած չէ։ Ինչպէս վերը ըսինք, Ասիոյ և Ռուսիոյ տափաստաններէն և նաև Չինաստանէն և Պարսկաստանէն ծնունդ առած ըլլալը ճանչցուած է. ռուսիացի երևելի անասնաբաններն ալ ըսած են թէ, ժանտախտը իրենց երկրէն ծնունդ առած չէ, այլ Ասիոյ խորերէն տարափոխութեամբ Ռուսիա անցած է։ Ինչ և իցէ, ժանտախտին ծնունդը Ռուսիոյ տափաստաններու մէջ գտնուող կենդանիներէն ըլլալը շատ հաւանական է։ Տարափոխիկ հիւթը, կամ հիւանդ կենդանիներ, և կամ կենդանեաց մնացորդն են, որ երկրի մը մէջ կմտցունեն։ Արջառք ի՛նչ սեռէ, ի՛նչ տարիքէ և ի՛նչ տեսակէ որ գտնուին, սոյն տարափոխիկ հիւթին ներգործութիւնը ընդունելու յարմար են. միայն այն կենդանիները, որք անգամ մը սոյն հիւանդութեան տակ ինկած են, անոր ներգործութեան կդիմադրեն։

Տարափոխութիւնը՝ ժանտախտէ բռնուած բոլոր կենդանեաց մէջ, մանաւանդ արդէն սոյն հիւանդութեան սկզբնաւորութեան ատեն կկատարելագործի։ Հիւանդութենէ նոր ազատածներն ալ, ժանտախտին տարափոխութեան պատճառ եղած են, որովհետև առաջները երևան ելած թունաւոր հիւթը՝ հիմայ մորթին մակերևոյթը այսինքն կենդանեաց մազերուն և վիրաց կեղևներուն մէջ դեռ մնալով, հիւանդութեան տարածուելուն պատճառ կըլլայ։ Կենդանեաց արտաշնչութենէն յառաջ եկած օդը, մորթերնէն ելած անտեսանելի գոլորշիները, երակներնէն հանուած արիւնէն ցնդած շոգիներն են, որ թունաւոր հիւթը իրենց մէջ պարունակելով օդը կապականեն, և օդոյ և հովերու միջոցաւ հեռաւոր տեղեր իրենց թևերը կտարածեն։ Սոյն թունաւոր հիւթը նաև հիւանդ անասնոց մէջ գտնուած հեղուկներուն, մսին, մորթին, եղջիւրներուն, եղունգներուն, կղկղանաց, իրենց համար գործածուած կարասեաց և զիրենք նայող մարդոց զգեստներուն մէջ պարունակեալ կմնան։ Թունաւոր հիւթին ամենափոքր հիւլէն անգամ ժանտախտին տարափոխութեան կրնայ բաւել։ Թունաւոր հիւթին ներգործութիւնը շատ ժամանակ կտևէ։ Զմեռը՝ թունաւոր հիւթին ներգործութիւնը աւելի կօգնէ. այնպէս որ ձմեռը ժանտախտահար կենդանեաց սառած աղբը՝ գարնան մէջ սոյն հիւանդութեան տարափոխութեան պատճառ ըլլալն ապացուցեալ է։ Թունաւոր հիւթին յատկութիւնները ծծումբի և կուպրի թիւթիւնիներով կոչնչանան։ Սոյն թունաւոր հիւթին ոչխարներու և այծերու վրայ ներգործութիւնը՝ արջառոց վրայ եղածէն աւելի նուազ է. ընդհակառակը ոչխարներէ և այծերէ ելած թունաւոր հիւթը՝ արջառներէն ելած թունաւոր հիւթին չափ ազդու է։ Ասալ չմոռնանք ըսել, թէ ժանտախտէ բռնուած և ազատած արջառք դեռ իւրեանց մէջ թունաւոր հիւթ կկրեն, ասոր համար այսպէս սկսուելով երբեմն վերոյիշեալ անասնոց առողջ կենդանեաց հետ ըրած յարաբերութիւններնէն առողջ հօտերու մէջ ժանտախտ կպատահի։ Ժանտախտը երկրի մը մէջ տիրած ատեն հետևեալ միջոցք և պարագայք զանի կտարածեն, ինչպէս անասնոց տօնավաճառներ, մսավաճառներ, խաղախորդներ և սուտ անասնաբոյժեր, դեռ ժանտախտէ զերծ մնացած գիւղացիներու հետ յարաբերութիւն ունեցող ժանտախտահար գիւղացիներ, գիւղացիներու համար ընդհանուր եղած փարախներ, թէ՛ առողջ և թէ՛ ժանտախտահար կենդանեաց մէկէն տարուած խնամքներ, զուգաւորութիւններ, առողջ կենդանեաց տարուած ժանտախտահար կենդանեաց քով գտնուած ուտելիքներ և խմելիքներ, ժանտախտահար կենդանեաց գոմերուն և աղբանոցներուն մէջ ազատաբար երթևեկութիւն ընող ուրիշ կենդանիներ և հաւեր, և նաև ասոնց նման ուրիշ շատ մը պարագայներ։

Ժանտախտէ բռնուած կենդանիի մը ժանտախտին առաջին նշանները ցուցըցած ժամանակին մէջ միջոց մը կանցնի, որ դեռ կատարելապէս առողջ կերևայ, և կամ ժանտախտային և ոչ մէկ նշան մը չցուցնէր։ Ռուսիոյ մէջ շատ անասնաբոյժներ տասը տարիէն աւելի սոյն ախտին համար անդադար աշխատութիւններ ըրած և ժանտախտին կենդանեաց մարմնոյն մէջ մտնելէն մինչև առաջին նշաններուն երևան ելած ժամանակը միջին հաշուվ 5-6 օր դտած են։ Բայց սոյն ժամանակին աւելի երկար կամ աւելի կարճ ըլլալը բացառութիւն մ'է։ Ահա այս կերպով գոմի մը մէջ գտնուած կենդանիներէն առաջին անգամ մէկը և յետոյ իւր քովը գտնուող ուրիշ մը և ասկէ ալ մէկ ուրիշ մը, և նաև ասոնց խնամք տանող մարդոց միջոցաւ առաջին անգամ բռնուողներէն հեռի եղող կենդանիք ժանտախտին ճիրանները կիյնան. ասկէ ղատ ժանտախտէ բռնուած կենդանեաց ճարակած արօտները, փարախները, երկաթուղւոյ կայարանները, անցած ճամբայներնին, տարափոխութեան կեդրոններ են, ուրկէ ժանտախտը ամեն կողմ կտարածուի։

Ժանտախտին նշանները. —Կենդանեաց մարմնոյն մէջ թունաւոր հիւթին մտած ժամանակէն կսկսի մարմնոյն տաքութիւնը սովորականէն 1-2 աստիճան աւելի ըլլալ. տենդ յառաջ կուգայ, յետոյ կենդանիք տխուր և ուժաթափ կըլլան. եթէ գոմին մէջ գտնուին, մսուրէն հեռի կկենան. եթէ արօտի մէջ գտնուին՝ գայթ ի գայթ կքալեն, կվատուժնան և դըժուարաւ հօտին կհետևին. երբեմն հիւանդները անհանգստութիւն կ յայտնեն, և յաճախ տեղափոխութիւն կընեն, կբառաչեն, ոտքով գետին կզարնեն, և եղջիւրի հարուած կուտան։ Կաթնտու կովերուն կաթը կնուազի, և էգ հորթերուն ծննդեան գործին կուռի, և մէջը պայծառ կարմիր բիծեր երևան կելնեն։ Շատ ժանտախտի ատեն բերնի մէջ գտնուող թաղանթին վրայ շատ շուտ կարմիր բիծեր կտեսնուին։ Քիչ կուտեն. իրենց տրուած ուտելիքները երբեմն երբեմն բերներնուն մէջ կխաղցնեն և քիչ մ'ալ կմարսեն. որոճումը կամ ամբողջապէս կդադարի, և կամ անկանոն կըլլայ. ծարաւութիւնը կառաւելու. կղկղանք չոր կըլլան, և գետինը ինկած ժամանակնին չեն տարածուիր, կղկղանաց գոյնը մթագոյն, և վրան յաճախ փակչտող թանձր հեղուկով մը ծածկուած կըլլայ, և արտաքսուելնին կուշանայ. երբեմն կենդանիք ի նշան փորի ցաւոց (փորերնին յաճախ ուռեցած կըլլայ) յաճախ փորերնուն կնային, մէզերնին և կաթերնին սովորաբար կնուազի. շնչառութիւննին կարագանայ և շնչերակնին(*) վայրկեանի մը մէջ 70-80 կզարնէ։

Սոյն նշանները չեն կարող ժանտախտին էութիւնը յայտնել, եթէ դեռ ժանտախտը երկրի մը մէջ տիրած չէ. բայց թէ որ տիրապետութիւնը հաստատուած է, վերոյիշեալ նշանները յիրաւի ժանտախտին էութիւնը կհաւաստեն։

Առաջին նշանները 2-3 օր վերջը փոխուելով՝ աւելի սաստիկ, և աւելի բացատրիչ կըլլան։ Տենդը դարձեալ միևնոյն հաստատութեամբ կշարունակէ և կամ կաւելնայ։ Տկարութիւնը, տխրութիւնը և ուժաթափութիւնը աւելի մեծ կըլլան, շատ կպառկին, և եթէ ոտքի վրայ ըլլան՝ գինովի պէս կերերան։ Եթէ ողնամէջերնին վերէն վար, մանաւանդ երիկամունքը ճնշուի՝ զգայութիւննին շատ մեծ կըլլայ։ Շնչերակը արագ կըլլայ, յաճած մէկ վայրկեանի մէջ մինչև 90 անգամ կզարնէ, շնչառութիւնը աւելի արագ, հեծեծական կտրուկ կտրուկ և անկարգ կըլլայ. մորթին, մանաւանդ ականջներուն, եղջերաց, և ոտից տաքութիւնը փոխուելով, երբեմն կիզիչ, և երբեմն ալ պաղ կըլլայ։

(Մնացեալն ուրիշ թերթով)

Մ. Էմիրեան

---

(1) Արջառոց շնչերակը ծնօտին տակօք ներսի երեսը կգտնուի, և անկէ կզննուի։

ԻԼԱՆ
ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՍՔԷՐԻ

Ասաքիրի Շահանէ էլպիսէ անպարը իլէ թապուրտա թարիխի գօնթրաթօտան իթիպարէն ալթը մահ խիթամընա գատար հէր նէ մըգտար գըրփընթը հասըլ օլուր իսէ՝ ագչէսի եիւզլիւք գայիմէ եիւզ ղուրուշա նագտէն վէ փէշինէն վէրիլուպ ախզ գըլընմագ շարթը իլէ ֆիրուխթ օլունմագ իւզրէ միւզայիտէյէ գօնուլտուղու մուգատտէմճէ իլան օլունան գըրփընթընը պէհասը միւթէահիւտին նիզամիյէ խազինէսինտէ օլան մաթլուպաթընտան եինէ եիւզլիւք գայիմէ եիւզ ղուրուշա օլարագ մահսուպ օլունմագ իւզրէ, պէհէր գըյէսի եիւզ սէքսէն եէտի փարայա թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ՝ քեանունի էվվէլը րումինին սէքիզինճի փէնչշէնպիհ կիւնիւ գարարը գաթիսի վէրիլէճէյինտէն՝ իշթիրա իթմէյէ թալիպ օլանլէրին եէվմի մէզքիւրտէ տարը շուրայի ասքէրիյէ կէլմէլէրի։

Պապը Սէրասքէրի

6 Քեանունի էվվէլ 1877

Գափանը տագիգ տէկիրմանընտա սաթըլմագ իւզրէ, մէվճուտ պուլունան սէքիզ եիւզ չուվալ չէվրէնդինին ագչէսի իւզլիւք գայիմէ եիւզ ղուրուշա օլարագ նագտէն վէ փէշինէն վիրիլուպ ախզ գըլընմագ իւզրէ, պէհէր չուվալը օն պիր ղուրուշա թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ՝ քեանունը էվվէլ րումինին սէքիզինճի փէնչշէնպիհ կիւնի գարարը գաթիսի՝ վիրիլէրէք ֆիրուխթ օլունաճաղընտան՝ տահա զիյատէ ֆիյաթլէ իշթիրասընա թալիպ օլանլէրին եէվմի մէզքիւրտէ Տարը շուրայի ասքէրիյէ կէլմէլէրի։

1 քեանունի էվվէլ 1877

Պապը Սէրասքէրի

Խազինէյի էվգաֆը հիւմայունտան մազպութ ագարաթը վագֆիյէտէն Օրթաքէօյ վաբօր իսկէլէսինտէ մա միւշթէմէլաթ գահվէ, վէ Գապաթաշ ճատտէսինտէ տէօրթ պապ, վէ Եէնի-պաղչէտէ ալթը, վէ Հըրգայի-սաատէթ ճիվարընտա իքի, վէ Գասըմ-փաշատա տէֆթէրտար-պաշ Հասան էֆէնտի ճամիի չէրիֆի թահթընտա իքի, վէ ճէրահ-փաշատա իքի, վէ Եէնի-ճամիտէ Տէօրթ, վէ Եագուպ-աղա ճամի թահթընտա պիր, վէ Պէշիկթաշտա Սէրանճէմա եօքուշունտա պիբ պապ քի, ճէման եէկիրմի պապ տէքեաքին իլէ Գուրուչէշմէտէ քեային չէշմէնին Սագա կէտիկի, վէ Սուլթան Սէլիմտէ մաղաղա, վէ Մամար-աճէմ մահալլէսինտէ պօսթան, վէ Հաթապ-գափուսընտա գահվէ տիւքեանը տօքսան պէշ սէնէսի մուհարրէմի ղուրրէսինտէն իթիպարէն իճար գըլընաճաղընտան՝ թալիպ պուլունանլէրին նիհայէթ զիլհիճճէնին եէկիրմի պէշինճի կիւնինէ գատար միւթէահիւտլէրի իլէ պէրապէր Էվգաֆը Հիւմայուն վարիտաթ իտարէսինէ կէլմէլէրի։

Հարէմէյն խազինէսինտէն մազպութ էվգաֆտան ճէննէթմէքեան Սուլթան Պայազիտ Խան վէլի թապ սէրահ հաղրէթլէրի վագըֆը միւսթէղէլաթընտան Գուլէ-գափուսու ճիվարընտա գապրիսթան ճատտէսինտէ վագը մալիւմ էլ հուտուտ իքի գըթա արսա՝ Էվգաֆը հիւմայուն խազինէսինտէն պիլ միւզայէտէ թալիպինէ ֆիրուխթ օլունաճաղընտան՝ թալիպլէրինին թարիխի իլանտէն իթիպարէն եիկիրմի պիր կիւնէ գատար Էվգաֆը հիւմայուն վարիտաթ իտարէսինէ կէլմէլէրի։

ԽՈՐՀՈՒՐԴՔ ՀԱՆԴԻՍԻ
ԱՐԱՐՉԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ
Յեղ ի գրաւոր բան
Պօղոս Գ. Քերէստէճեան
ԳՈՐԾ ԱՍԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Տպագրութիւն Արամեան
1878

Սոյն դուղնաքեայ երկասիրութիւնը՝ որ 32 երեսէ կը բաղկանայ՝ նիւթոյն ազնուութեանը գրաբառ սահուն ոճոյն և աղգի աղգի գողտրիկ իմաստիցն համար՝ կաղանդի նուէր և Մրցանակաբաշթեան համար մէկ հատիկ արժանաւոր պարգև համարուած և արդէն սպառած է։

Այս անգամ Ն. Բարձրաշնորհ Սրբազնութեան անուան պաշտպանութեամբն հովանաւորեալ, Արամեան մաքուր տըպագրութեամբ և աւելի գեղեցիկ դիրքով՝ թարգմանչէն խնամով ուղղեալ և ինչ ինչ ի կարևորաց յաւելեալ ի լոյս կընծայուի Ասիական բարենախանձ ընկերութենէն նորահաս ուսանողաց համար, այնու քաղցր ակնկալութեամբ որ անշուշտ սոյն Բ. տիպն ալ առաջնոյն բախտին պիտի արժանանայ, հայկական գրաւոր լեզուին վսեմութեանը վրայ ճաշակ ունեցող նորատի ուսանողներէն։

Գինն է 3 դահեկան ողջ թղթադրամ։

Դպրոցաց կաղանդի նուէրի համար մասնաւոր զեղջ կըլլայ։

Կեդրոնատեղին է գրատուն Փարիզու Զագմագճըլար եօգուշու Յակոբեան խան թիւ 13։

Կը ծախուի բոլոր գրավաճառաց քով։

ԱՌ ԱՐԵԳԱԿՆ

ՄԵԾ ՏՈՒՆ ԴԵՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ ԴԵՂՕՐԷԻՑ
Վ. ԾԱՆՆԻ
Բերա Մեծ փողոց Ադաճամիի թիւ 77
ԵՒ
Կ։ Պօլիս Կամուրջի հրապարակը թիւ 1—2

Եւրոպիոյ առաջին գործարաեաց հետ յարաբերութեամբ կապուած, և իւր դեղորէից ընտրութեամբն և դնոց չափաւորութեամբ հրաշակուած։

Մակի մթերանոց անուանի Հ. Նէսթլէ քիմիագէտին շինած Ֆն. լաքթէյին, որ փոքրիկ արի տղայոց, տկար կազմ ունեցող և հիւանդութենէ ապաքինելոց միակ սննդարար ուտելիքէն համայն Եւրոպիոյ մէջ ընդունուած և ամեն գըլխաւոր բժշկաց հաւանութիւնն ստացած։

Հոն կը գտնուի նաև։

Քումէս (մատակի խմորեալ կաթ) որ մեծ համբաւ ունի Եւրոպիոյ մէջ և շատ կը փնտրուի։

Սիաֆիլտը Քինին, զուտ և մաքուր, Բէլթիէ, Տիոպօսք, Ժօպսթ և Էվանս Լէղէ ճարտար քիմիագէտներէն պատրաստուած։

Զկան իւղ, զուտ Քրիսթիանայի Բէթկէր Մէլլէրի գործարանէն ելած։

Եղերդի (հինտիպա) խահուէ, Լուտվիսպուրկի Հ. Ֆրանք գործարաէն ելած ստամոքսի ուժ տուող և ախորժակ բացող որ հաստրակ խահուէի հետ խառնելով՝ գինը մեծապէս կիջեցնէ՝ առանց համն ու հոտը փսխելու։

Արուեստական սառոյց ամեն ժամու մէջ։

Տինժէնի ջուր, մազերու անվրիպելի ներկ։

PILULES HOLLOWAY
ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՕՈՒԷԻ

Լեարդի, ստամոքսի, և աղիքներու ամեն տեսակ անկարգութեանց համար խիստ ընտիր է սոյն դեղահատը, նաև ջղային տկարութեան, ուժաթափութեան և տխրութեան համար. կը ջնջէ և անհետ կընէ ամեն տեսակ անչափաւորութեանց հետքերը։ Սրտի և երիկամանց վրայ օգտակար ազդեցութիւն մ'ունի. արիւնը մաքրելով նոցա խանգարեալ վիճակը կը կանոնաւորէ, և գրգռելով կենսական գործարանները կը զօրացնէ։ Իւր դեղական մեծ ազդեցութեամբը սրտախառնութիւն, կուծուութիւն, մաղձային հիւանդութիւններ, որովայնի մէջ լեցուած կազեր, գլխի ցաւեր կը վանէ. մարսողութիւնը կը չափաւորի, և մարմինը մաքրելով բոլոր այն աղտեղութիւններէ՝ որ շատ անդամ զանազան հիւանդութեանց սկզբնապատճառ կըլլան, առողջ, ուժեղ, և բնական դիրքը կզգենու։

ONGUENT HOLLOWAY
ՍՊԵՂԱՆԻ ՀՈԼՕՈՒԷԻ

Մորթային հիւանդութիւնք և վէրք բուժելու մասին ունեցած պալսամական յատկութեանցը չհաւաւաբիր բնաւ ուրիշ գեղ մը. հին կամ նոր թունաւոր վէրքեր, ուռեցք, քաղցկեղ (չիրիփէնչէ), սրունից և ստեանց վէրքեր կամ բոլորովին կանցնին և կամ կլաւանան. օգտակար է նաև հարբուխի, հաղի, սրտի բաբախման, մանաւանդ օդացաւ (եէլ) ըսուած հիւանդութեան։ Իւր կազդուրիչ և զօրաւոր ազդեցութեամբը խոյլ (սըրաճա) հիւանդութեան ապականիչ զօրութիւնը ի'նչ աստիճան որ ըլլայ՝ կը դիմագրաւէ։

Այս դեղերուն գործածութեան եղանակը նշանակուած է իւրաքանչիւր տուփի վրայ, որ կը գտնոնի ամեն դեղավաճառներու քով, և մասնաւորապէս Պտհճէ-գափու Թաշ խանի կողմերը Պ. Գասապետնի դեղարանը՝ Նօ. 7՝ կը ծախուի։

Աւելի առնել ուզողը կը հրաւիրուի առ հեղինակն աօքթոր Հոլլօուէ ի Լոնտոն Օքըսֆօրտ փողոց թիւ 555։

ՊԱՅՄԱՆՔ ՓՈՒՆՋԻ

1.—Փունջը ՉՈՐԵՇԱԲԹԻ և ՇԱԲԱԹ օրերը կը հրատարակուի։

2.—Տարեկան բաժանորդագինն է միայն չորս արծաթ մէճիա՝ կանխիկ վճարելի թէ՛ մայրաքաղաքիս և իւր արուարձանաց և թէ գաւառաց համար։

3.—Վեց և երեք ամսոց համար ալ բաժանորդ կընդունուի։

4.—Տեղական ու գաւառական թղթատարութեան ծախքը խմբագրութիւնը պիտի վճարէ։

5.—Հատը 60 փարայ է, և կը գտնուի ամեն Հայ գրավաճառաց խանութները և ձեռքէ ծախողներու քով։

6.—Ծանուցման տողը 3 ղրուշ է մէկ անդամի համար։ Աւելի աժան կըլլայ աւելի անգամներու համար։

7.—Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է գիր ուղղելի առ Տնօրէն-Տէր Հ. Ս. Ալաճաճեան, Կ. Պօլիս Ալաճա-Համամ Խալիլ խան միջին յարկ թիւ 19։

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ
Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ
ՏՊԱԳՐ. Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ
Բիզա փաշա խան թիւ 3